

k neohroženějším. A v přípravě jsou atlasy i pro další skupiny živočichů. Základní zázemí pro jejich vznik představuje Nálevková databáze ochrany přírody (ND OP). Od založení v r. 2008 dosáhla do poloviny letošního roku téměř 28 milionů lokalizovaných a datovaných údajů o několika desítkách tisíc druhů. Je logické, že taková suma dat už dává možnost a zároveň i vyvolává poptávku po solidní analýze.

Atlas rozšíření velkých lupenonožců

V publikaci je zmíněno 13 druhů (žábřonožky, listonozi, škeblonky a hrašník), přičemž u škeblonky trnohřbeté (*Eoleptotheria ticinensis*) není jisté, zda se u nás skutečně někdy vyskytovala (jediný neprůkazný údaj). Text jednotlivých druhů zahrnuje popis celkového areálu, rozšíření v ČR, biologii a ohrožení, nechybí ani anglický souhrn. Připojeny jsou dva typy map – bodová s vyjádřením všech známých lokalit a kvadrátor s třemi časovými horizonty nálezů (do r. 1945, období let 1946–89 a 1990–2016). Dva grafy – fenogram a hypsogram – analyzují výskyt podle sezony (měsíců) a nadmořské výšky. Kapitola druhu uzavírá seznam dosavadních nálezů. Na závěr celého atlasu jsou shrnuty stanovištní nároky jednotlivých druhů a základní principy managementu jejich ochrany včetně návrhu červeného seznamu. Z výsledků vyplývá, že všichni naši velcí lupenonožci patří mezi ohrožené druhy, i když s rozdílnou mírou ohrožení. Dva druhy – žábřonožka ploskochvostá (*Eubrachipus hankoi*) a škeblonka velká (*Limnadia lenticularis*) – nebyly u nás zastiženy již více než půl století a status kriticky ohrožených náleží žábřonožce panonské (*Chirocephalus carnutanus*), ž. divorohé (*Streptocephalus torvicornis*), škeblonce oválné (*Cyzicus tetracerus*), š. hladké (*Limnadia yeyetta*) a hrašníku zobcovitému (*Lynceus brachyurus*). Ale i tři relativně nejhojnější druhy – žábřonožka sněžní (*E. grubii*), ž. letní (*Brachipus schaefferi*) a listonoh letní (*Triops cancriformis*) – jsou hodnoceny jako zranitelné. V atlasu nechybí seznam literatury a slovník vybraných odborných pojmů, což je v případě této relativně málo známé skupiny velmi vhodný doplněk.

Atlas rozšíření obojživelníků

Svazek podává přehled o našich 21 druzích. Vychází z účtyhodného počtu téměř 188 tisíc dat (!) zaznamenaných v ND OP do konce r. 2015. Struktura atlasu je víceméně obdobná jako u lupenonožců s tím rozdílem, že nezahrnuje seznam lokalit, což by při zmíněném množství dat vedlo k neúnosnému rozsahu (navíc jde o data v ND OP, přístupná i na internetu). Autoři však věnují velkou pozornost kritickému zhodnocení záznamů (validaci) z hlediska věrohodnosti druhového určení a identifikace lokalit, a to i v případě údajů již dříve publikovaných v jiných atlasech nebo odborných studiích. Zvláště u méně početných nebo významně ubývajících druhů mohou nekorektní údaje zkreslovat jejich zoogeografickou charakteristiku, a proto je třeba takový soudný přístup velice ocenit. Časová období pro hodnocení dynamiky výskytu rozdělená do tří period se liší od lupenonožců: do r. 1994, mezi lety 1995 až

Atlas rozšíření obojživelníků České republiky

Lenka Jeřábková, Vit Zavadil

2007 a 2008–15 (návaznost na Atlas rozšíření obojživelníků v ČR editovaný Jiřím Moravcem a vydaný Národním muzeem v Praze právě v r. 1994). V dnešní době je poněkud neobvyklé, že chybí (oproti svazku s lupenonožci) větší podíl anglických textů, zvláště souhrnů pro jednotlivé druhy, což možná sníží citační potenciál publikace zahraničními autory.

K nejzávažnějším druhům našich obojživelníků patří čolek hranatý (*Lissotriton helveticus*), zastiženy v současnosti na západním okraji Čech pouze ve dvou kvadrátech (0,3 % celkové sítě pro ČR), a dále dva jihomoravské druhy č. dravý (*Triturus carnifex*) a č. dunajský (*T. dobrogicus*, shodně 1,0 %). Naopak nejvyšší stupeň pokrytí v období 2008–15 vykazují čolek obecný (*L. vulgaris*, 91,3 %), ropucha obecná (*Bufo bufo*, 98,4 %) a skokan hnědý (*Rana temporaria*, 95,9 %). Při listování atlasem je patrné, jak už se všeobecně vnímaný (a reálný) úbytek obojživelníků projevuje na úbytku lokalit a výskytu druhů v rámci našeho území. V poslední monitorovací periodě sice zásluhou intenzivnějších terénních výzkumů někdy nově obsazené čtverce přibývají, nicméně v porovnání se stavem do r. 1994 řada druhů vykazuje pokles obsazených čtverců. Takovou situaci vidíme např. u mloka skvrnitého

(*Salamandra salamandra*), čolka velkého (*T. cristatus*), kuřky obecné (*Bombina orientalis*), blatnice skvrnitá (*Pelobates fuscus*), rosničky zelené (*Hyla arborea*) i „zelených“ skokanů (*Pelodytes* spp.). Zvláště neradostný pohled je na mapu výskytu ropuchy krátkonohé (*Epidalea calamita*, obr. 1), u které současný propad dosahuje zhruba dvou třetin stavu na počátku 90. let 20. století s tím, že úplně vymizela např. na Českobudějovicku, Strakonicku nebo Plzeňsku. Naopak zcela nedávno byla objevena populace ve Slezsku (Krnov a Osoblaha), která na ukázkové mapě z atlasu vzhledem k datu zobrazena není.

Docela překvapivé jsou i poznatky, že také u obojživelníků se setkáváme se spontánními introdukcí do míst mimo oblasti přirozeného výskytu. Takové případy byly zaznamenány u mloka skvrnitého, čolka horského (*Ichthyosaura alpestris*, např. do Prahy) nebo ropuchy krátkonohé. Zmíněný „nešvar“ může mít těžko odhaditelné následky ve vývoji populací druhů a rozhodně nemá nic společného s moderním managementem druhové ochrany v jakékoli skupině živých organismů.

Závěrem

Oba dosud vydané atlasy představují významný příspěvek do naší zoologické (zoogeografické) i ochranné literatury. A lze se jen těšit na další plánované (připravené) svazky. Zaměřením i zpracováním jistě naleznou uplatnění jak u odborné veřejnosti, tak mezi laickými zájemci o dění v naší přírodě. Přispívá k tomu grafická úprava s množstvím příloh i tisk na kvalitním papíře.

Atlas rozšíření velkých lupenonožců ČR a Atlas rozšíření obojživelníků ČR vydala Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2016 a 2020, 111 str. a 103 str. Zakoupit se dají v knihovně AOPK ČR (Kaplanova 1, Praha 4, www.nature.cz, knihovna@nature.cz; cena 100 Kč, dostupné i on-line na www.ochranaprirody.cz, a 150 Kč), případně ve specializovaných knihkupectvích (např. prodejny Nakladatelství Academia).

1 Ukázka z knihy – síťová mapa rozšíření ropuchy krátkonohé (*Epidalea calamita*). Orig. L. Jeřábková a V. Zavadil

